

Simboluri în emblemele sigiliilor sătești transilvănene la mijlocul secolului al XIX-lea

MONICA CINCU

La mijlocul secolului al XIX-lea are loc reorganizarea administrativ-teritorială a Transilvaniei, reorganizare ce a reprezentat una dintre primele măsuri luate de autoritățile de la Viena după înfrângerea Revoluției de la 1848-1849. S-a urmărit, așadar, reintroducerea instituțiilor teritoriale ale statului imperial, centralizat și absolutist. Autonomiile locale ale comitatelor, districtelor și scaunelor au fost desființate, locul acestora fiind luat, în urma publicației din 21 septembrie 1849, a guvernatorului civil și militar al Transilvaniei, de către șase districte militare, înființate provizoriu: Alba Iulia, Cluj, Reteag, Odorhei, Sibiu, Făgăraș. Districtele militare erau, la rândul lor, împărțite în cercuri, iar acestea în subcercuri¹.

La 12 mai 1851, a avut loc o nouă împărțire administrativă a Transilvaniei, aceasta fiind structurată în cinci cercuri, cu reședințele la Alba Iulia, Cluj, Dej, Târgu-Mureș și Sibiu².

Urmează apoi, la 1 ianuarie 1853, o altă împărțire administrativ-teritorială a Transilvaniei, în 5 districte, împărțire numită tot provizorie³.

Se poate spune, deci, că după Revoluția de la 1848-1849, în administrația Transilvaniei începe o perioadă de provizorat, caracterizată prin tot felul de schimbări și căutări de soluții optime, căci, de fapt, vechiul edificiu al societății fusese puternic zdruncinat. În aceste condiții, prin ordonanța nr. 40/07.12.1849 a guvernatorului civil și militar al Transilvaniei⁴, se reglementează atribuțiile și funcționarea comunităților sătești, așadar se reglementează și se uniformizează viața administrativă și comunală.

În timp, ca urmare a desființării iobăgiei, autonomia comunităților sătești a crescut, atribuțiile lor juridico-administrative au sporit, implicarea acestora în rezolvarea problemelor satului transilvănean s-a accentuat, și astfel s-au înmulțit

¹ „Foaia legilor provinciale și a guberniului pentru Țara de coroană Transilvania”, 1849, nr. 15, p. 35-52.

² J. A. Grimm, *Die politische Verwaltung im Großfürstenthum Siebenbürgen, I*, Sibiu, 1856, p. 28.

³ Gernot Nussbächer, *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*, III, Brașov, Editura Aldus, 2004, p. 21.

⁴ „Foaia...”, p. 103-112.

și documentele emise. Ca urmare, s-a impus tot mai mult folosirea sigiliului în autentificarea documentelor oficiale, emise de autoritatea comunală. Se pare că introducerea și folosirea sigiliului sătesc în Transilvania nu au fost reglementate juridic, el s-a impus din necesitatea validării documentelor eminate de la comunitățile sătești, în scopul garantării autenticității acestora. De aceea, s-a considerat la un moment dat că sigiliile sătești „sunt, de fapt, o emanație de jos, de la comune”⁵, căci necesitatea sigiliului propriu pentru o instituție a presupus întotdeauna participarea acesteia la viața economică, socială sau politică, a presupus grija și interesul pentru conținutul și autenticitatea documentelor emise, sigiliul contribuind prin rolul său juridic la distingerea documentelor autentice de cele false. Deși nu putem nega faptul că anterior anului 1851 unele comunități sătești au avut sigiliu, putem afirma însă că această dată marchează apariția masivă a sigiliilor sătești. Ele prezintă importanță din mai multe puncte de vedere, și anume: reprezentau garantul autenticității documentelor, folosirea lor constituia expresia unei situații juridice din care decurgeau drepturi, exprimau prin legenda în limba română o manifestare a conștiinței naționale, iar prin simbolurile din embleme își dovedeau caracterul de izvor istoric demn de luat în seamă și de necontestat.

Simbolul, care înseamnă de fapt obiect, semn sau imagine, ce reprezintă sau evocă o idee, o noțiune, o ființă sau un sentiment, deci altceva decât ceea ce este în realitate, constituie partea cea mai importantă și mai interesantă a acestor sigilii sătești, căci le transformă în adevărate mărturii ale vieții economice, furnizând informații asupra ocupațiilor de bază ale locuitorilor, a practicilor de producție utilizate, a uneltelor de muncă folosite, a tradițiilor locale, a denumirii localităților respective și chiar a florei și faunei înconjurătoare. Deci, în stabilirea simbolurilor, fiecare comunitate a avut în vedere elementele sale specifice, caracteristice. Dintre cele mai importante și mai des întâlnite simboluri, din emblemele sigiliilor sătești, putem menționa:

a) Simboluri reprezentând unelte agricole (de producție), singure sau grupate: coasa, secera, grebla, plugul etc., la care se adaugă roata, cu multiplele ei întrebuințări în gospodăria țărănească (roata de căruță, roata de fântână, roata de moară etc.). Uneltele agricole apar deseori alături de spice de grâu, reprezentate, în genere, în număr de 1, 3 sau un snop, mai rar sub formă de lan de grâu. Spicul de grâu, frecvent întâlnit în reprezentările sigilografice, simbolizează belșugul și rodnicia pământului, arătându-ne totodată că ocupația de bază a locuitorilor din zona respectivă era agricultura.

b) Simboluri reprezentând animale domestice, ceea ce indică o altă ocupație foarte răspândită, creșterea animalelor: calul, cornutele mari (boul, vaca,

⁵ M. Andrițoiu, E. M. Cerghedeau, *Sigilii sătești în comitatele Hunedoara și Zarand*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1/1971, p. 5.

taurul), apoi capra, țapul, oile și berbecii. Uneori, alături de animalele domestice sunt reprezentate și diferite construcții, în special grajduri, precum și obiecte de uz casnic: câni, șistar etc. Putem menționa, de asemenea, și lumea păsărilor, reprezentată frecvent prin cocoș, porumbel, corb etc.

c) Simboluri reprezentând pomi fructiferi, ceea ce semnifică o zonă propice pomiculturii, indicând astfel o altă îndeletnicire a oamenilor, o altă sursă de venit și de trai.

d) Simboluri reprezentând imagini arbitrare, elemente religioase, figuri simbolice, uneori fantastice etc.

Un element destul de des întâlnit în aceste sigilii este soarele, simbolul luminii și al fertilității fără de care, bineînțeles, nu poate exista viață. Luna și stelele, simboluri din domeniul Cosmosului, sunt și ele uneori prezente în emblemele acestor sigilii.

Atragem atenția că aceste considerații asupra simbolurilor din sigiliile sătești nu epuizează nicidecum subiectul, marea lor varietate fiind dată de exprimarea, printr-o formă sintetică, a caracteristicilor comunității respective. Ca dovadă, prezentăm în continuare un document inedit, în limba germană, emis la Viștea de Jos, în 24 aprilie 1851⁶, document ce reprezintă o listă (tabel) cu emblemele sigiliilor localităților din subcercul Ucea. Tabelul cuprinde următoarele rubrici: *Localitatea*, *Emblema*, *Legenda*, *Descrierea emblemei*, *Observații*. Rubrica *Emblema* conține desenele a 28 de sigilii rotunde (din care 4 variante) ale comunităților sătești din subcercul menționat. Aceste desene sunt bine realizate, documentul fiind deosebit tocmai datorită faptului că informațiile rediate prin imagini se completează cu cele scrise. Majoritatea sigiliilor (excepție 4 sigilii și 2 variante ale acestora care sunt fără dată) au în câmp anul 1851. Reprezentând, se pare, propuneri pentru realizarea sigiliilor localităților respective, ele se înscriu în seria sigiliilor sătești cu legenda în limba română, ce apar în Transilvania după Revoluția de la 1848-1849. În consecință, având în vedere toate acestea, am considerat utilă traducerea descrierii emblemelor acestor sigilii. S-au obținut astfel informații atât asupra specificului localităților respective, cât și asupra modului de descriere a emblemelor la 1851.

Sigiliul comunității Racovița: emblema este un rac, reprezentând denumirea satului.

Sigiliul comunității Porumbacu de Sus: un porumbar, pe care se află în vârful și în dreapta câte un porumbel.

⁶ D.J.A.N. Brașov, fond *Prefectura Făgăraș*, dosar f. nr./1852, f. 208-209.

Sigiliul comunității Porumbacu de Jos: un coșar pentru porumb, în vârf o sperietoare de păsări, acționată de vânt.

Sigiliul comunității Sărata: emblema este formată, în partea de jos, dreapta, de un „izvor cu apă sărată”, în stânga de un gard, prin care este ocrotit izvorul cu apă sărată, sus în dreapta un copac, în stânga o cărbunărie.

Sigiliul comunității Sărata: variantă a sigiliului anterior, care cuprinde în emblema aceleași simboluri, simplificate, însă, și redată într-o manieră diferită.

Sigiliul comunității Scorei: doi copaci cu ciocănituri.

Sigiliul comunității Oprea-Cârțișoara: un angrenaj de moară, simbolizând moara de hârtie din localitate.

Sigiliul comunității Streza-Cârțișoara: un cuptor de topit sticlă, simbolizând glăjeria din localitate.

Sigiliul comunității Arpașul de Sus: în dreapta un câmp de orz, în stânga o coasă, în partea de sus soarele.

Sigiliul comunității Arpașul de Jos: în dreapta un lan de cereale, în mijloc o seceră, în stânga luna nouă.

Sigiliul comunității Ucea de Jos: pe câmp un plug, deasupra o clăie mare de fân.

Sigiliul comunității Ucea de Sus: în stânga un brad, în dreapta un fag, în mijloc o toporișcă și o secure, încrucișate.

Sigiliul comunității Corbi: pe trei vârfuri de munți, trei corbi cruciați.

Sigiliul comunității Viștea de Jos: în stânga zeița Vesta, ca ocrotitoare a focului, în mijloc o urnă cu o flacără, în dreapta o stea.

Sigiliul comunității Viștea de Sus: zeița Vesta, ca ocrotitoare a Capricornului, păzește un țap ce sare pe stânci, deasupra o stea.

Sigiliul comunității Viștea de Sus: variantă a sigiliului anterior, care cuprinde în emblemă aceleași simboluri, simplificate, însă, și redată într-o manieră diferită.

Sigiliul comunității Drăguș: un dragon în zbor, în dreapta jos un șarpe care veghează.

Sigiliul comunității Beșimbac, astăzi Olteț: un iaz cu trei broaște, în dreapta acestora o trestie.

Sigiliul comunității Sâmbăta de Jos: pe câmp, doi boi cu o grapă. Se propune și o variantă care nu apare sub formă de desen, ci doar descrisă: un episcop, în straie episcopale, ortodoxe.

Sigiliul comunității Sâmbăta de Sus-de Vest: ruinele unei mănăstiri, cu trei brazi printre care se zărește luna nouă.

Sigiliul comunității Sâmbăta de Est: pe o pășune, trei oi și un țap, în partea de sus trei brazi, printre care se zărește soarele. La rubrica *Emblemă*, în dreptul sigiliilor localităților Sâmbăta de Sus (Vest) și cea de Est, se menționează următoarele: „aceste două comune formează, din punct de vedere cadastral, o singură comună și ca urmare pot avea același sigiliu, și anume pe cel al Sâmbetei de Vest (de Sus)”.

Sigiliul comunității Voila: un taur, deasupra o stea.

Sigiliul comunității Voivodenii Mari: arc, săgeată și buzdugan, simbol al vechilor voievozi.

Sigiliul comunității Voivodenii Mari: variantă a sigiliului anterior, care cuprinde aceleași simboluri, plasate însă în mod diferit.

Sigiliul comunității Voievodenii Mici: un iatagan fără teacă și o secure.

Sigiliul comunității Pojorta: un cerb, în spatele acestuia un brad.

Sigiliul comunității Lisa: conform dorinței comunei, arme încrucișate.

Sigiliul comunității Lisa: variantă a sigiliului anterior (menționată la rubrica *Observații*) reprezentând doi lupi care se joacă.

De remarcat este faptul că semnificația simbolurilor din embleme este, în genere, prezentată în rubrica *Observații*. Astfel, putem concluziona că aceste sigilii se înscriu și ele în seria celor care reflectă ocupațiile de bază ale populației satului transilvănean: agricultura (coșarul pentru porumb, lanul de cereale, coasa, secera, plugul, claua de fân, boii cu grapa) și creșterea animalelor (oi, țap, taur). La aceste îndeletniciri, mai putem adăuga creșterea păsărilor, în cazul de față porumbei (porumbar și porumbei), exploatarea cărbunelui (cărbunărie), precum și fabricarea sticlei (cuptor de topit sticla) sau a hârtiei (angrenaj de moară, reprezentând moara de hârtie). Bogățiile naturale, inclusiv fauna și flora zonelor respective, sunt redată prin imagini ale brazilor, ale izvorului de apă sărată, ale cerbului și țapului etc. Cerbul și bradul mai semnifică, însă, în cazul sigiliului comunității Pojorta, și proprietatea acesteia asupra unor munți. Zona mlăștinoasă, în care este situată localitatea Beșimbac, este sugerată prin reprezentarea a trei

broaște și a unei trestii. Alte sigilii, cum ar fi cele ale comunităților din Racovița, Porumbacu de Sus, Corbi și Drăguș au în emblemă simboluri ce constituie, dacă ar fi să folosim un termen din heraldică, „arme vorbitoare”, căci exprimă sau fac aluzie la numele posesorului (rac, porumbar, respectiv, porumbei, corbi, dragon). Tot în această categorie, dar cu un caracter totuși aparte, se înscriu sigiliile comunităților din Viștea de Sus și Viștea de Jos, care o au ca simbol pe zeița Vesta, străveche zeiță a focului din vatră, a căminului familial, a familiei. Armele, des întâlnite în heraldică, dar mai puțin obișnuite în sigiliile satești, sunt în cazul de față un simbol al vechilor voievozi, de unde și denumirea localităților Voievodenii Mari și Voievodenii Mici. Ruinele edificiului din emblema sigiliului comunității Sâmbăta de Sus semnifică existența în zonă a unei vechi mănăstiri, iar varianta sigiliului comunității Sâmbăta de Jos, în care apare un episcop, face aluzie la reședința episcopală de altădată.

Deși descrierea emblemelor acestor sigilii nu respectă întotdeauna regulile sigilografice de astăzi, prezentarea tuturor acestor simboluri duce la concluzia că sigiliile satești din Transilvania, apărute la mijlocul secolului al XIX-lea, se caracterizează printr-o mare varietate, constituind, prin deosebita lor valoare documentară, adevărate mărturii ale trecutului. Interesant ar fi de urmărit dacă propunerile de sigilii prezentate au fost acceptate, în ce măsură, iar în cazul variantelor, care din ele a fost aleasă. Acest lucru presupune însă urmărirea folosirii lor în timp, de către posesor.

Résumé

Au milieu du XIXème siècle, les communautés villageoises de Transylvanie ont parcouru trois étapes de réorganisation administrative (en 1849, 1851, 1853), qui leur avaient élargi les attributions et les possibilités de résoudre les problèmes de la communauté. La nécessité de créer des documents originaux ayant une valeur juridique et exprimant une position de la communauté ont déterminé les villages de créer des instruments de validation.

Les sceaux des communautés paysannes représentaient d'habitude des symboles qui touchaient à leur profession (champs de blé, instruments de travail, des animaux, des arbres) ou à leur vie spirituelle (éléments religieux, le soleil, la lune, les étoiles, des armes). Parfois, le symbole représenté sur le sceau de la communauté invoquait le nom du village.